

Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne 2004, t. 37, z. 2, s. 292–293

Ch. Gieschen, *Angelomorphic Christology. Antecedents and Early Evidence*, Leiden–Boston–Köln: Brill 1998, XVI, 403 s.

Tezą pracy jest przedstawienie rozwoju chrystologii wczesnochrześcijańskiej na bazie angelologii. Obok innych opracowań: chrystologii Imienia, chrystologii Mądrości, Chwały, Syna Człowieczego, autor poszukuje rozwiązania angelologicznego, to jest odwołuje się do tradycji biblijnych opisów objawienia aniołów w postaci ludzkiej („The essential form of the revelation of God in Israelite and Jewish literature is an angelomorphic figure” s. 6). Najbardziej interesująca część pracy mieści się w „Early Evidence”, czyli w części III (s. 187–346). Wcześniej opisane badania dotyczą analogicznej terminologii, jak „hipostaza”, „Imię”, „Słowo”, jak również znaczenia wyrażenia „anioł Pana” (s. 51–69) oraz postaci występujących z przydomkami „anielskimi” (s. 124–151) lub postaci ludzkich z takimi określeniami (s. 152–183). Większość tych rozważań w sposób oczywisty dotyczy tradycji biblijnej, żydowskiej i judeochrześcijańskiej. W odniesieniu do wczesnego chrześcijaństwa autor przeanalizował pisma ojców Kościoła, od Justyna Apologety do Euzebiusza (Teofil Antiocheński, Ireneusz, Tertulian, Klemens Aleksandryjski, Hipolit, Orygenes, Nowacjan, Laktancjusz, Konstytucje Apostolskie). Szczegółowo potraktował Pseudoklementyny, *Pasterza Hermasa*, *Wniebowzięcie Izajasza* oraz pisma nowotestamentalne: objawienie Jana, Ewangelię Jana, List do Hebrajczyków i Listy Pawła Apostoła. Wątek „anielski” we wczesnej chrystologii badano już wielokrotnie. Autor rozprawy zna i wykorzystuje wszystkie dotychczasowe studia. Przeniesienie przymiotów z postaci aniołów na postać Chrystusa poświadczają teksty biblijne i wczesnochrześcijańskie. Trudniej budować chrystologię angelologiczną na podstawie analogii przymiotów anielskich przeniesionych z postaci (na przykład Adama, s. 153; Mojżesza, s. 163; Melchizedeka, s. 171). Związek Chrystusa z Adamem zawiera także inne treści, podobnie jak z postacią Mojżesza czy Melchizedeka. Studium Gieschena zachęca do zastosowania interpretacji angelologicznej dla niektórych tylko przekazów źródłowych (Konkluzje pracy s. 349–351). Z pewnością stanowi ważny przyczynek do badania chrystologii „przedfilozoficznej”, przed aplikacją myśli greckiej dla zgłębiania chrystologii wczesnochrześcijańskiej. Jest przyczynkiem również do chrystologii „Chrystusa polymorphos”. W szczegółowych analizach poszczególnych tekstów studium dostarcza bardzo wiele interesujących obserwacji i może być pomocne dla rozwijania innych tematów chrystologicznych. Jest pożyteczne tak dla biblisty Nowego Testamentu, jak i historyka wczesnego

chrześcijaństwa. Nie należy jednak, jakby powiedzieli Niemcy, do „bahnbrechenden Untersuchungen”

Ks. Wincenty Myszor